

Zdzisław Jan Małecki

EKOFIZJOGRAFICZNE WARUNKI OSADNICTWA PIASTÓW W DOLINIE RZEKI PROSNY

Streszczenie. Zlewnia Proсны, największej rzeki południowej Wielkopolski, należy do dorzecza II rzędu Warty i stanowi dorzecze III rzędu Odry. Całkowita powierzchnia zlewni Proсны wynosi 4927 km², a sama rzeka długości 216,8 km jest największym lewym dopływem środkowej Warty. Rzeka Proсна lub Przosna w średniowieczu wzięła swoje imię od prosa (etymologia słowiańska – prof. B. Byliński). Rzeka Proсна po części swojej długości służyła jako drogowy szlak „Szlaku Bursztynowego” dla kupców rzymskich, prowadzący do wybrzeży Bałtyku. Istnienie osady „Calisia” (Kalisia) odnotował w II w. n.e. Klaudiusz Ptolemeusz z Aleksandrii w Egipcie w swoim dziele „Wstęp do geografii”. Dolina Proсны w epoce przedchrześcijańskiej była terenem intensywnego osadnictwa plemiennego, które wraz z umocowaniem się państwa Piastów uległo przekształceniu w osadnictwo grodowe. W dolinie Proсны w rozwoju obecnego tarasu zalewowego wyróżniono dwa etapy: erozyjny (suchy i zapewne ciepły), spowodowany głębokimi wcięciami koryta rzeki i jej dopływów z tarasów dolinnych (IX – XII w.) oraz sedimentacyjny wskutek oziębienia klimatu, gwałtownego zwiększenia ilości opadów i wody w korycie (XIV – XVI w.). Grodzisko na Zawodziu w Kaliszu powstało w IX w. w dolinie rzeki Proсны i funkcjonowało do roku 1233 jako ważny ośrodek władzy Piastów, a potem także władzy kościelnej. Z badań przeprowadzonych w dolinie rzeki środkowej Proсны wynika, że zmiany wilgotnościowe klimatu od I – XX w. charakteryzowały się krótkookresowymi, cyklicznymi wahaniami następującymi co kilkaset, a niekiedy nawet co kilkadziesiąt lat.

INFLUENCE OF CLIMATIC AND HYDROLOGICAL FACTORS ON THE PIASTS SETTLEMENT IN THE PROSNA RIVER VALLEY

Summary

The Proсна basin, which is the biggest river of Southern Wielkopolska, belongs to the drainage basin of the 2nd order of the Warta river and constitutes the 3rd order drainage basin of the Odra river. The total area of the Proсна river basin is 4927 km², and the length of the river itself is 216,8 km is the most important left bank tributary of the middle Warta river. Proсна river or Przosna in the Middle Ages took its name after the millet (Slavonic etymology – prof. B. Byliński). The Proсна river in part of its length was used as lodestar of the Amber Road for Roman merchants, which led to the Baltic coast. The existence of the “Calisia” (Kalisz) settlement was noted in the 2nd century B.C. by Claudius Ptolemy from Alexandria in Egypt in his “Introduction to geography”. The Proсна river valley in the era before Christians was a land of intense tribal settlement which, together with establishment of the Piast nation, changed into town settlement. In the Proсна valley, we can distinguish two phases as far as development of the current stream terrace is concerned: erosive, dry and most probably warm, caused by deep incision of the river channel and its tributaries from the valley terraces (9th – 12th century) and sedimentary due to cooling of the climate, sudden increase of rainfall and the amount of water in the river channel (14th – 16th century). Grad (Slavic settlement) in Zawodzie in Kalisz was established in the 9th century in the valley of the Proсна river functioned till 1233 as an important center of the Piasts’ authority, and then church authorities. Based on the research made in the valley of the middle Proсна, it can be seen that the changes of climate humidity from the 1st till 20th century were characterized by short, cyclic fluctuations taking place every several hundred or even several dozen years.

Zdzisław Jan MAŁECKI – Prezes Oddziału Ziemi Kaliskiej PTIE.